

Magdalena Seta

Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
magdalena_seta@sggw.pl

Staż w Unii Europejskiej szansą na poznanie struktur organizacyjnych bibliotek

Słowa kluczowe: Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Wiedniu, Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Pradze, Biblioteka Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Kopenhaskiego, Erasmus

Abstrakt: W artykule przedstawiono i porównano struktury organizacyjne i funkcjonowanie w ramach uczelni bibliotek o profilu przyrodniczym, poznanych przez autorkę dzięki programowi Erasmus, realizowanemu w ramach większego projektu Unii Europejskiej zwanego Life Long Learning (LLP). Opisane zostały biblioteki: Uniwersytetu Przyrodniczego w Wiedniu i w Pradze oraz Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Kopenhaskiego.

Keywords: the Library of the University of Natural Resources and Life Sciences in Vienna, the Library of the Czech University of Agriculture in Prague, the Library of the Faculty of Life Sciences at the University of Copenhagen, Erasmus Programme

Abstract: The article presents and compares the organizational structures and functioning of university science libraries, which the author visited within the framework of the Lifelong Learning EU Erasmus Programme (LLP). The libraries presented: the Library of the University of Natural Resources and Life Sciences in Vienna, the Library of the Czech University of Agriculture in Prague, the Library of the Faculty of Life Sciences at the University of Copenhagen.

„Uczenie się przez całe życie” (Lifelong Learning Programme) to program Unii Europejskiej obejmujący edukację i doskonalenie zawodowe, przewidziany na lata 2007-2013. Jego celem jest rozwój różnych form uczenia się przez całe życie poprzez wspieranie współpracy w ramach systemów edukacji i szkoleń w krajach uczestniczących. Program ma się przyczynić do podnoszenia jakości oraz zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa i kształcenia zawodowego w Europie. Składa się z czterech programów sektorowych (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig) oraz programu międzysektorowego i programu Jean Monnet.

Program LLP-Erasmus jest przeznaczony dla studentów i pracowników szkół wyższych. Jednym z jego celów jest umacnianie współpracy między szkołami wyższymi oraz usuwanie barier, które utrudniają mobilność i porównywalność

kształcenia. Cele realizowane są między innymi poprzez możliwość uczestniczenia w stażu lub szkoleniu w uczelni partnerskiej z krajów Unii Europejskiej [2].

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie uczestniczy w programie od początku jego działania w Polsce, czyli od roku 1998. Biorą w nim udział głównie studenci i nauczyciele akademicy wyjeżdżający na stypendia lub przyjeżdżający studiować i uczyć w SGGW. Do tego grona od 2007 r. dołączyli pracownicy administracyjni (także bibliotekarze) mając możliwość udziału w stażu na innej uczelni oraz goszczenia u siebie partnerów. Z tej możliwości korzysta kilka osób rocznie.

Dzięki udziałowi w projekcie ICTAS (Intercultural Communication Training for Administrative Staff – Szkolenie z Komunikacji Międzykulturowej dla Pracowników Administracyjnych), mającym na celu wypracowanie standardów komunikacji międzykulturowej w szkołach wyższych, możliwy był wyjazd do trzech uczelni, o podobnym do Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego profilu, i poznanie działających w ich strukturach bibliotek. Uczelnie te zrzeszone są w organizacji ELLS – Euroleague for Life Science, skupiającej wiodące europejskie ośrodki kształcenia o profilu rolniczym, współpracujące w zakresie zarządzania zasobami naturalnymi, których zainteresowania oscylują wokół nauk rolniczych i leśnych, nauk przyrodniczych, nauk weterynaryjnych, nauk o żywieniu i żywności oraz nauk o środowisku naturalnym.

Biblioteki akademickie w Polsce są bardzo zróżnicowane pod względem wielkości, zasobności zbiorów, tradycji, a także statusu formalno-prawnego. Istnieją też duże różnice w ich strukturze organizacyjnej (m.in. tradycyjne, dziedzinowe, informacyjne) [4]. Z tego też względu nie ma jednego schematu organizacyjnego, który mógłby być traktowany jako wzorzec. Niemniej jednak, na przestrzeni dziesięcioleci wykształcił się w uczelniach model sieci, zbudowany z biblioteki głównej, posiadającej uniwersalny charakter zbiorów oraz dziedzinowych księgozbiorów w wydziałach i instytutach. Jednakże taka organizacja działalności biblioteczno-informacyjnej w szkole wyższej, z uwagi na koszty, przestała być korzystna. Tradycyjne struktury organizacyjne stały się nieefektywne. Obecnie przesłanki ekonomiczne przesądziły, że w wielu placówkach zaczęto scalać rozdrobnione organizmy w jeden wielodzinowy księgozbiór. Nowoczesne uczelnie zachodnie tworzą prawdziwe „mega biblioteki” lokowane w sąsiedztwie kampusów, oferujące wszystkie możliwe formy usług (również dla użytkowników nieakademickich). Taką koncepcję realizują biblioteki Uniwersyteckie we Freiburgu, Getyndze, Madrycie czy Berlinie, będące jednocześnie przykładami nowoczesnego budownictwa bibliotecznego.

Klasyczny model organizacji biblioteki XX-wiecznej narzucał strukturę związaną z drogą książki: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie [3]. Współcześnie, wiele polskich bibliotek akademickich nadal jest zorganizowanych zgodnie z wytycznymi, które określała *Ustawa o szkołach wyższych z 1958 r.* oraz wydane na jej podstawie *Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 roku w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej*

szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych. Zarządzenie to było uzupełnione załącznikiem *Ramowa struktura organizacyjna Biblioteki Głównej Szkoły Wyższej*. Zacieranie się tych schematów zapoczątkowała komputeryzacja i wprowadzenie wolnego dostępu do półek. Należy jednak pamiętać, że biblioteki do lat dziewięćdziesiątych nie miały możliwości zmiany narzuconej struktury [1]. Obecnie ustawodawstwo polskie nie ingeruje w strukturę biblioteki akademickiej, ale nakłada na wyższe uczelnie obowiązek powołania takiej jednostki. Decydujące znaczenie dla kształtowania struktury organizacyjnej bibliotek akademickich mają potrzeby ich macierzystych uczelni oraz sposób, w jaki realizują zadania systemu bibliotecznego-informacyjnego.

W ramach wyjazdów szkoleniowych z programu LLP-Erasmus pracownicy Biblioteki SGGW wizytowali trzy biblioteki główne uczelni partnerskich. Mają one zbliżone zadania, jednakże obsługują zróżnicowaną liczbę czytelników, co wynika z wielkości uczelni. Dzięki odbytym w bibliotekach spotkaniom i uzyskanym informacjom możliwe było porównanie ich struktur organizacyjnych (ze sobą oraz ze strukturą biblioteki uczelni macierzystej – SGGW w Warszawie), co zilustrowano w tabeli 1.

Tabela 1. Struktura organizacyjna porównywanych bibliotek głównych

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	Uniwersytet Nauk Przyrodniczych w Wiedniu	Uniwersytet Nauk Przyrodniczych w Pradze	Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu w Kopenhadze
▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat ▪ Oddział Wydawnictw Zwartych i Zbiorów Specjalnych ▪ Oddział Wydawnictw Ciągłych ▪ Oddział Informacji Naukowej ▪ Oddział Udostępniania Zbiorów i Magazynów ▪ Sekcja Obsługi Informatycznej	▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat i administracja ▪ Oddział Gromadzenia ▪ Oddział Katalogowania ▪ Dział Opracowania Rzeczowego ▪ Dział Udostępniania i Wypożyczalnia Międzybiblioteczna ▪ Oddział Zbiorów Specjalnych ▪ Oddział Informacji i Zbiorów Cyfrowych ▪ Archiwum Uniwersyteckie	▪ Dyrekcja i Sekretariat ▪ Dział Podstawowych Czynności Bibliotecznych ▪ Dział Informacji Wtórnych i Rozwoju ▪ Dział Obsługi i Promocji	▪ Dyrekcja ▪ Sekretariat ▪ Dział Dostarczania Dokumentów ▪ Zespół Informacyjny ▪ Dział Dokumentacji ▪ Centrum Edukacji IT ▪ Obsługa Informatyczna

Źródło: opracowanie własne

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego kształci rocznie 25 tys. studentów i zatrudnia 2,5 tys. pracowników. Sieć biblioteczno-informacyjną Uczelni tworzy Biblioteka Główna, trzy biblioteki wydziałowe oraz wypożyczalnia beletrystyczna. Biblioteka Główna posiada strukturę wynikającą z drogi książki, z naciskiem na udostępnianie. Składa się z działów:

- oddziału wydawnictw zwartych i zbiorów specjalnych, zajmującego się zarówno gromadzeniem jak i opracowaniem tego rodzaju zbiorów;
- oddziału wydawnictw ciągłych, gromadzącego i opracowującego wydawnictwa ciągłe, łącznie ze źródłami elektronicznymi;
- oddziału informacji naukowej, który zajmuje się udostępnianiem informacji, szkoleniami oraz opracowywaniem bibliografii publikacji pracowników;
- oddziału udostępniania zbiorów i magazynów, zajmującego się obsługą czytelników w zakresie udostępniania i wypożyczania zbiorów;
- sekcji obsługi informatycznej, opiekującej się siecią komputerową oraz zintegrowanym systemem bibliotecznym.

Wizytowane biblioteki zagraniczne zdecydowanie różniły się pod względem obowiązującej struktury, zaś jedynym wspólnym elementem były dyrekcja i sekretariat.

Pierwszą z wizytowanych uczelni był Uniwersytet Nauk Przyrodniczych (BOKU) w Wiedniu. W tej austriackiej placówce co roku studiuje 5 tys. osób, natomiast zatrudnionych jest około 750 pracowników. Biblioteka położona jest w sercu kampusu w odrestaurowanym budynku. Poza Biblioteką Główną w skład sieci wchodzi cztery biblioteki wydziałowe zlokalizowane w budynkach poszczególnych wydziałów.

Bibliotekę Główną tworzą departamenty związane z drogą książki tj. gromadzeniem wydawnictw zwartych i ciągłych, opracowaniem, udostępnianiem i wypożyczaniem, a także z udzielaniem informacji, takie jak:

- oddział gromadzenia, zajmujący się pozyskiwaniem nowych dokumentów;
- oddział katalogowania, opracowujący zbiory pod względem formalnym;
- dział opracowania rzeczowego;
- dział udostępniania i wypożyczalnia międzybiblioteczna, zajmujący się obsługą czytelników i wypożyczeniami;
- oddział zbiorów specjalnych, gromadzący i opracowujący zbiory specjalne;
- oddział informacji i zbiorów cyfrowych, zajmujący się informacją naukową, szkoleniami oraz wszelkiego rodzaju działaniami związanymi z udostępnianiem informacji w formie elektronicznej;
- archiwum uniwersyteckie, które również wchodzi w skład Biblioteki.

Ważną agendą tej Biblioteki jest dział informacji i zbiorów cyfrowych, zajmujący się tworzeniem biblioteki cyfrowej, a także informacją naukową. Jego praca polega głównie na rozbudowie usług informacyjnych, szkoleniu użytkowników, e-learningu oraz zapewnianiu coraz szerszego dostępu do elektronicznych źródeł informacji.

Kolejną zwiedzaną uczelnią był Czeski Uniwersytet Nauk Przyrodniczych (CULS) w Pradze, na którym studiuje ponad 18 tys. studentów, i który zatrudnia 1,5 tys. pracowników.

Ze względu na połączenie Biblioteki z centrum konferencyjnym i informacyjnym struktura organizacyjna wygląda tu zupełnie odmiennie i opiera się na podziale na czynności związane z funkcjonowaniem Biblioteki i części obsługującej szkolenia i konferencje. Na jednostki wewnętrzne składają się:

- ogólny dział podstawowych czynności bibliotecznych, zajmujący się gromadzeniem, katalogowaniem oraz udostępnianiem wszystkich rodzajów zbiorów;
- dział informacji wtórnych i rozwoju, zajmujący się szkoleniami użytkowników w zakresie pozyskiwania informacji, a także wyszukiwaniem i udostępnianiem informacji naukowej;
- dział obsługi i promocji, obsługujący głównie czynności związane z organizowaniem spotkań i konferencji; dział ten zajmuje się również wydawaniem kart bibliotecznych.

W Bibliotece Czeskiego Uniwersytetu Nauk Przyrodniczych postawiono głównie na bieżącą obsługę „tradycyjnych” użytkowników, korzystających ze zbiorów drukowanych. Jednakże widać również zwrócenie się w kierunku szeroko rozumianej działalności informacyjnej, szczególnie wspierania użytkowników w wyszukiwaniu informacji.

Ostatnim wizytowanym partnerem był Wydział Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu (LIFE) w Kopenhadze, do niedawna będący Królewskim Uniwersytetem Rolniczo-Weterynaryjnym. Co roku studiuje na nim 3,5 tys. studentów oraz 400 doktorantów. Wydział zatrudnia 700 pracowników.

Ze względu na strukturę Uniwersytetu Biblioteka stanowi organizacyjnie i administracyjnie część Wydziału, ale jest także częścią sieci Biblioteczno-Informacyjnej Uniwersytetu Kopenhaskiego. Struktura organizacyjna wygląda tu również inaczej i tworzą ją:

- dział dostarczania dokumentów, zajmujący się obsługą wypożyczeń i udostępnianiem oraz gromadzeniem. Dział współpracuje z innymi bibliotekami sieci;
- zespół informacyjny, zajmujący się promocją i marketingiem zasobów informacyjnych i usług oferowanych przez Bibliotekę, a także propagowaniem badań i szkoleń prowadzonych na Wydziale. Ponadto zespół ten prowadzi różnego rodzaju szkolenia dla użytkowników w zakresie pozyskiwania informacji. Do jego zadań należy też gromadzenie i administrowanie zasobami informacji, a także prenumerata czasopism i nabywanie wydawnictw zwartych;

- dział dokumentacji, zajmujący się rejestracją publikacji pracowników Wydziału, wspierający także pracowników w wykonywaniu tematycznych zestawień bibliograficznych;
- centrum edukacji IT, które przede wszystkim ma ułatwiać nauczycielom akademickim wykorzystanie nowych technologii w nauczaniu. Centrum oferuje szkolenia w tym zakresie oraz wsparcie techniczne i dydaktyczne w tworzeniu e-learningu.
- obsługa informatyczna, dbająca o sieć komputerową.

Organizacja Biblioteki na Uniwersytecie w Kopenhadze jest zupełnie odmienna niż w pozostałych uczelniach. Zrezygnowano z podziału wynikającego z drogi książki, uwzględniono natomiast całość obsługi czytelnika potrzebującego konkretnego rodzaju informacji czy dokumentu. Kompleksowe zadania wykonuje zespół informacyjny, który znając potrzeby użytkowników nie tylko udostępnia posiadane zasoby, ale także wyszukuje i gromadzi potrzebne dokumenty.

Struktury organizacyjne bibliotek różnią się w zależności od przyjętego modelu funkcjonowania. Jednakże można zauważyć, że jedynie struktura biblioteki duńskiej wyraźnie odbiega od tradycyjnego modelu związanego z drogą dokumentu i skupia się na czynnościach związanych z poszczególnymi rodzajami dokumentów i świadczonych usług. Pozwala to zminimalizować rozbieżności pomiędzy potrzebami i wymaganiami czytelników, a tym co biblioteka może zaoferować oraz na bieżąco reagować na zapotrzebowanie użytkowników na literaturę i informację. Jednakże bibliotekarz musi wykazać się tu wszechstronnością w wykonywaniu wszystkich czynności związanych z gromadzeniem, katalogowaniem i udostępnianiem zbiorów. Tradycyjny model organizacji pracy pozwala natomiast skupić się w poszczególnych działach na wykonywanych czynnościach. Komórki zajmujące się gromadzeniem otrzymują przy tym informację o potrzebach czytelników od bibliotekarzy mających z nimi bezpośredni kontakt. Trzeba przy tym pamiętać o właściwym przepływie informacji w bibliotece tak, aby prośby użytkowników były, w miarę możliwości, realizowane.

Zaprezentowane struktury różnią się od siebie, ponieważ funkcjonują w odmiennych otoczeniach i każda jest częścią innego systemu działania. Niezależnie jednak od przyjętej struktury organizacyjnej wszystkie biblioteki skupiają uwagę na czytelnikach i ich potrzebach.

Bibliografia

1. DZIADKIEWICZ Wanda. Struktury organizacyjne bibliotek akademickich – odbiciem zmian. In *Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych*. Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, 2001, s. 141-155. ISBN 83-910428-6-3.
2. Program „Uczenie się przez całe życie”. In *LLP* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.llp.org.pl/>. Stan z dnia 08.04.2010.
3. SOKOŁOWSKA-GOGUT Anna. Zarządzanie zmianami w bibliotece akademickiej. In *Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na*

przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Kraków: Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej, 1998, s. 221-229. ISBN 83-910428-0-4.

4. TETELA Grażyna. Uniwersyteckie sieci biblioteczne. *Przegląd Biblioteczny*. 1995, z. 1, s. 55-61. ISSN 0033-202X.